

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИБОРОМ ІЗ ЦИКЛУ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

PROBLEMS OF TEACHING PSYCHOLOGY AS AN DISCIPLINE OF CHOICE FROM THE CYCLE OF GENERAL TRAINING OF SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION

Статтю присвячено розгляду деяких проблем викладання навчальної дисципліни за вибором «Психологія», що входить до циклу загальної підготовки студентів у вищій школі. У статті наведено результати опитування студентів першого та другого рівнів вищої освіти. Отримані дані розкривають співвідношення різних мотивів та причин вибору студентами навчальної дисципліни «Психологія» і характеризують деякі особливості очікувань студентів щодо її вивчення. Основним мотивом вибору всіма студентами цієї навчальної дисципліни є бажання отримати «корисну для життя інформацію». При цьому студенти другого рівня вищої освіти майже в 10 разів частіше, ніж студенти-бакалаври, називають мотивом вибору курсу «Психологія» його можливу користь у майбутній професійній діяльності. На відсутність якоїсь усвідомленої мотивації вибору дисципліни «Психологія» та реалізацію випадкових причин її вивчення вказують виключно студенти другого рівня вищої освіти. Виявлено, що загалом у всіх студентів переважаючими очікуваннями щодо навчальної дисципліни «Психологія» є задоволення безпосередніх пізнавальних інтересів. Опосередковані професійні інтереси та очікування щодо самопізнання й саморозвитку представлені суттєво менше. Єдиною відмінністю в очікуваннях студентів стало те, що студенти магістерського рівня майже втричі частіше, ніж студенти-бакалаври, вказують на можливість «легко отримати хорошу оцінку» і на відсутність будь-яких очікувань. У статті подано позицію автора щодо основних педагогічних особливостей викладання у вищій школі навчальної дисципліни за вибором «Психологія». Аналізуються методичні підходи до організації лекцій і практичних занять, до контролю та оцінювання навчальних успіхів студентів. Робиться висновок про необхідність продовження та поглиблення дослідження психолого-педагогічних проблем викладання навчальних дисциплін із психологічним змістом як дисциплін за вибором із циклу загальної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі.

Ключові слова: вища школа, викладання, дисципліни на вибір, студенти, мотиви,

очікування, організаційні форми процесу навчання, методика викладання психології.

The article is devoted to the consideration of some problems of teaching the academic discipline by choice "Psychology", which is included in the cycle of general training of students in higher education. The article presents the results of a survey of students of the first and second level of higher education. The data obtained reveal the ratio of various motives and reasons for the choice of students of the academic discipline "Psychology" and characterize some features of students' expectations regarding its study. The main motive for all students to choose this academic discipline is the desire to receive "useful information for life". At the same time, students of the second level of higher education are almost 10 times more likely than undergraduate students to name as a motive for choosing "Psychology" its possible benefit in future professional activities. The absence of any conscious motivation for choosing the discipline "Psychology" and the implementation of random reasons for studying it are indicated exclusively by students of the second level of higher education. It is revealed that, in general, for all students, the prevailing expectations regarding the academic discipline "Psychology" is the satisfaction of direct cognitive interests. Mediated professional interests and expectations regarding self-knowledge and self-development are significantly less represented. The only differences in student expectations were that master's-level students were almost three times more likely than undergraduate students to point to the opportunity to "easily get a good grade" and the absence of any expectations.

The article presents the author's position on the main pedagogical features of teaching in a higher school discipline for the choice of "Psychology" from the cycle of general training. The methodical approaches to the organization of lectures, practical classes, to the control and evaluation of students' academic successes are analyzed. The conclusion is made about the need to continue and deepen the study of psychological and pedagogical problems of teaching academic disciplines with psychological content, as disciplines of choice from the cycle of general training of future specialists in higher education.

Key words: higher education, teaching, elective disciplines, students, motives, expectations, organizational forms of the learning process, methods of teaching psychology.

УДК 159.96

DOI [https://doi.org/10.32782/2663-5208.](https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.17)

2022.42.17

Тарасова Т.Б.

к.психол.н.,

доцент кафедри психології, політології

та соціокультурних технологій

Сумський державний університет

Постановка проблеми. Відповідно до законодавчих норм України у сфері освіти кожному здобувачу освіти надається право реалізації особистісного потенціалу, урахування в навчальному процесі його потреб, мотивації, інтересів, здібностей, тощо. Це право забезпечується, зокрема, можливостями вільного вибору здобувачем освіти

суб'єктів освітньої діяльності, видів, форм і темпу здобуття освіти, навчальних дисциплін, методів і засобів навчання [1; 2]. У відповідності до прийнятих норм в сучасних закладах вищої освіти (ЗВО) України не менше ніж 25% у кредитах ECTS навчального навантаження студента повинно бути представлено у вигляді навчальних дисциплін за вибором.

В кожному навчальному плані передбачається певна кількість вибіркового дисциплін як з циклу загальної, так і з циклу професійної підготовки фахівця. Зрозуміло, що вибірково навчальні дисципліни з циклу професійної підготовки в першу чергу зорієнтовані на забезпечення формування у студентів спеціальних (фахових) компетентностей та "твердих навичок" (*hard skills*). Дисципліни ж за вибором, що відносяться до циклу загальної підготовки переважно зорієнтовані на формування загальних компетентностей та "м'яких навичок" (*soft skills*), що має особливе значення в контексті ефективного соціального функціонування майбутніх професіоналів. Але результативність вивчення студентами дисциплін вільного вибору з циклу загальної підготовки значною мірою залежить від змісту та рівня усвідомлення студентів мотивів такого вибору, а також від адекватності їх очікувань щодо навчальних дисциплін. В той же час педагогічний досвід свідчить про те, що вибір студентами певних навчальних дисциплін не завжди виявляється повноцінним та ефективним. Саме це зумовило визначення нами напрямку дослідження та методичних пошуків, що пов'язаний з досить актуальними на сьогоднішній день проблемами психології та педагогіки вищої школи та методики викладання психології.

Аналіз актуальних публікацій. У сучасній педагогічній психології [6; 7] та педагогіці [8; 11] загальноновизнано, що зміст і структура мотивів навчальної діяльності є істотним чинником її успішності. Однаковою мірою це стосується і навчання студентів у вищій школі [10; 12; 13]. Якщо звернути увагу на викладання навчальних дисциплін із психологічним змістом, то необхідно наголосити, що тут мотиви їх вивчення студентами набувають виняткового значення. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, ці навчальні дисципліни містять значну кількість важливих і досить складних теоретичних понять, з другого – це специфічні гуманітарні дисципліни "про себе". Таку ситуацію відзначають більшість методистів у галузі викладання психології, у вищій школі, зокрема [3; 4; 9; 14]. Підкреслюється, що викладачеві психології дуже часто доводиться долати певні труднощі, зокрема уявлення студентів про психологію як про цікаву, але сумнівну науку, або переконання, що вона проста і давно вивчена на власному досвіді. Істотну складність у навчанні психології створює нерозуміння багатьма студентами її необхідності для становлення професіонала. Так, в наших дослідженнях було виявлено, що близько 25% опитаних студентів педагогічних спеціальностей часто сприймають психологію (особливо "Загальну психологію") як предмет "цікавий, але непотрібний для професії" [14].

Узагальнюючи позиції сучасної педагогічної психології [2; 6; 7] та напрацювання в сфері педагогіки і методики викладання в вищій школі [5; 10; 13] психології зокрема [3; 4; 9; 14] можна зробити висновок, що з метою подолання цих труднощів викладачеві психології необхідно:

1) виявляти ставлення студентів до навчальної дисципліни, використовувати різноманітні способи підвищення інтересу до психологічної інформації, показувати її "життєвість";

2) зміст лекцій і практичних занять максимально підпорядковувати теоретичному розгляданню і практичному вивченню тих особистісних і професійних якостей особистості (зокрема, самих студентів), які забезпечують життєву та професійну готовність фахівця;

3) доцільно піддавати психологічному аналізу навчальну діяльність студентів: виявляти навчальну мотивацію та очікування студентів, аналізувати труднощі, які в них виникають, і надавати необхідну допомогу в оволодінні ефективними способами сприйняття і переробки навчальної інформації,

4) стимулювати активну навчальну діяльність студентів при вивченні психологічних навчальних дисциплін: впроваджувати методичні прийоми та засоби, що забезпечують усвідомлене сприймання навчального матеріалу, логічне його запам'ятовування і активне самостійне творче мислення;

5) здійснювати невимушений психологічний супровід навчального процесу, що охоплює аналіз поведінки студентів на заняттях, оцінку ступеня втоми, ознак тривожності, на основі чого – оперативне управління негативними психічними станами студентів, їх корекція та профілактика.

Суттєвою умовою успішності реалізації викладачем навчальної дисципліни за вибором в циклі загальної підготовки фахівців в ЗВО є отримання ним якісної інформації від студентів в "каналі зворотного зв'язку". Тому у 2022 році ми розпочали дослідження психолого-педагогічних особливостей викладання "Психології" як дисципліни за вибором в циклі загальної підготовки фахівців в ЗВО.

Виклад результатів емпіричного дослідження. Першим кроком в цьому напрямку стало виявлення особливостей мотивів/причин вибору студентами навчальної дисципліни "Психологія" в циклі загальної підготовки та очікувань студентів стосовно вивчення цієї дисципліни. Нами було проведено опитування студентів Сумського державного університету, які обрали для вивчення цю навчальну дисципліну. В опитувальнику було запропоновано всього 2 запитання: напівзакрите стосовно мотивів/причин вибору дисципліни (з можливістю обрати не більше 2 варіантів відповіді) та відкрите – стосовно очікувань щодо її

вивчення. В опитуванні взяли участь студенти других курсів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівні вищої освіти. Всього за допомогою *Google Forms* було опитано 51 студент бакалаврату, та 38 студентів магістратури. Отримані відповіді на перше запитання представлені у таблиці 1.

Як свідчать дані, що представлені в таблиці, основним мотивом вибору всіма студентами навчальної дисципліни "Психологія" з циклу загальної підготовки фахівця у ЗВО є бажання отримати "корисну для життя інформацію". Але зв'язок психологічної інформації з майбутньою професійною діяльністю є важливим переважно для студентів другого рівня вищої освіти, які майже в 10 разів частіше ніж студенти бакалаври називають мотивом вибору "Психологію" її можливу користь у майбутній професійній діяльності. На відсутність якоїсь усвідомленої мотивації вибору навчальної дисципліни "Психологія" та реалізацію випадкових причин її вивчення вказують виключно студенти другого рівня вищої освіти. Особливу увагу пригортає чималенька кількість відповідей студентів магістрантів стосовно того, що для вивчення навчальної дисципліни "Психологія" їх призначив деканат (36,8%). Ми не досліджували реальних процедур вибору студентами навчальних дисциплін, але можемо зробити припущення, що рішення деканатів

могло бути викликано недбалим ставленням студентів до навчання. Це припущення частково підтверджується змістом відповідей, які студенти надавали самостійно: "Не знав", "Не встиг", "Дисципліна, яку обирав зникла", тощо. В подальшому є сенс з'ясувати це питання докладніше.

Отримані нами результати опитування студентів щодо їхніх очікувань стосовно вивчення вибіркової навчальної дисципліни "Психологія" представлені у таблиці 2

Як видно, співпадання мотивів вибору та очікувань студентів стосовно вибіркової навчальної дисципліни "Психологія" неповне. Виявлено, що загалом у всіх студентів переважними очікуваннями щодо цієї навчальної дисципліни є бажання отримати нову інформацію, що відповідає провідному мотиву її обрання. В той же час студенти (особливо магістратури) не очікують значних результатів від вивчення "Психології" в контексті їхньої професійної підготовки. В іншому суттєвої різниці в структурі очікувань студентів першого та другого рівня вищої освіти не спостерігається. Певними відмінностями в очікуваннях студентів стало те, що студенти магістерського рівня майже втричі частіше, ніж студенти-бакалаври, вказують на можливість "легко отримати хорошу оцінку" і на відсутність будь-яких очікувань. На наявність позитивних вражень

Таблиця 1

Мотиви/причини вибору студентами навчальної дисципліни "Психологія" в циклі загальної підготовки (у % від кількості опитаних)

Варіант відповіді	Бакалаврат	Магістратура
Давно цікавлюся цією наукою	15,8	41,2
Сподіваюся, що її легко вивчати та отримати високі бали	10,5	19,6
Бажаю отримати корисну для життя інформацію	52,6	70,6
Знання психології може знадобитися мені у майбутній професійній діяльності	5,3	51,0
Зробив/зробила цей вибір слідом за моїми друзями	10,5	3,9
Абсолютно випадково	0	5,3
Призначив деканат	0	36,8
Свій варіант	1,2	31,6

Таблиця 2

Очікування студентів щодо вивчення навчальної дисципліни "Психологія" в циклі загальної підготовки (у % від кількості опитаних)

Зміст відповіді	Бакалаврат	Магістратура
Отримати нову інформацію	39,7	57,9
Використовувати знання психології в житті	25,5	31,6
Використовувати знання психології в професії	13,7	10,5
Самопізнання та саморозвиток	13,7	15,8
Розуміння інших людей	13,7	21,1
Просто цікаво	11,8	
Легко отримати гарні оцінки	3,9	10,5
Нічого не очікую/немає відповіді	9,8	26,3

від самого процесу навчання психології ("Буде цікаво вивчати") вказують лише студенти бакалаврату.

Наведені результати та наш досвід викладання психології викликали необхідність звернутися до питання щодо методики викладання психології як дисципліни за вибором в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО.

Психолого-педагогічні особливості викладання дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО. Психологія як навчальна дисципліна в навчальних планах закладів вищої освіти може бути представлена як в циклі загальної підготовки так і в циклі професійної підготовки та бути або обов'язковою або вибірковою. Відповідно, і навчання психології в цих циклах переслідує специфічні цілі, які безпосередньо пов'язані з рівнем психологічної культури особистості [14]. Навчання психології в межах циклу загальної підготовки в першу чергу має на меті формування загальної наукової психологічної культури особистості, яка забезпечує швидке й оптимальне вирішення проблем з психологічним змістом у сфері непрофесійної діяльності і спілкування. Тому навчання психології в цьому циклі нагадує популярну психологію, орієнтовану в першу чергу, на стимулювання інтересу до психологічних проблем, розкриття практичної значущості психології в житті людини, формування потреби в самопізнанні, переконування в цінності і значущості людської особистості.

Викладання психології як дисципліни за вибором в циклі загальної підготовки фахівців реалізується в багатьох закладах вищої освіти та спрямовано на формування загальних компетентностей студентів. Обсяг навчального часу, відведеного на вивчення вибіркового дисциплін, як правило, невеликий, але цілі та відповідний ним зміст таких дисциплін досить потужні. На наш погляд, цілі викладання психології в циклі загальної підготовки фахівців в закладі вищої освіти полягають у такому:

1. Навчання основам психологічних знань для формування світогляду студентів.
2. Знайомство з методами психологічного дослідження.
3. Підвищення практичної психологічної компетентності студентів в розумінні інших людей, в психологічному аналізі ситуацій повсякденного життя.
4. Підвищення практичної психологічної компетентності студентів в самопізнанні.
5. Підвищення практичної психологічної компетентності студентів у саморозвитку своєї особистості. Відповідно в методах навчання психології тут максимально використовуються прийоми, що активізують потребово-мотиваційну, емоційну і рефлексивну сфери особистості студентів.

Сказане визначає і методичні особливості викладання психології у вищій школі які, на

наш погляд, в першу чергу полягають у такому:

- створення виключно довірчого, відкритого тону і атмосфери заняття, що сприяє педагогічному спілкуванню;
- забезпечення високої емоційної насиченості навчального заняття;
- всіляке використання засобів підвищення пізнавальної активності студентів
- неухильне дотримання вимог педагогічного такту, щира повага до думки (нехай і незрілої) студентів, дотримання норми конфіденційності результатів психодіагностичних досліджень;
- прояв особистої щирості та відкритості викладача, чесні та відверті відповіді на запитання студентів;
- максимальне врахування індивідуальних особливостей та міжособистісних відносин студентів;
- широке використання творів вітчизняної та зарубіжної літератури, кіно та живопису, сучасних матеріалів засобів масової інформації;
- активна опора на особистий життєвий досвід студентів, практику їх спілкування з близькими, друзями, однолітками та старшими;
- за необхідності проведення тактової та делікатної психопрофілактичної та психокорекційної роботи.

Ці загальні методичні особливості викладання психології як дисципліни за вибором в циклі загальної підготовки студентів в закладі вищої освіти, за нашим глибоким переконанням, впливають на вибір викладачем форм та методів організації навчального процесу.

Загальноновизнано [3; 4; 5; 9; 13; 14], що основними у вивченні навчальної дисципліни є лекції, які можуть бути різними залежно від способу їх проведення. За цим критерієм розрізняють такі поточні лекції: інформаційні, проблемні, лекції-візуалізації, бінарні лекції, лекції-провокації, лекції-конференції, лекції-прес-конференції, лекції-консультації. Надаємо декілька коментарів стосовно цих типів лекцій в навчальному процесі з дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО. Інформаційна лекція – це традиційний тип лекцій, лекція-повідомлення, на якій матеріал для запам'ятовування слухачами надається в готовому вигляді і яка проводиться з використанням пояснювально-ілюстративного методу. Вважаємо, що в навчальному процесі, який ми розглядаємо, такий тип лекцій має бути представлений в мінімальній кількості. Виключення становлять теми суто теоретичного характеру, які розкривають причинно-наслідкові зв'язки явищ, понять, законів, тобто стають лекцією пояснювальною. Проблемна лекція – це така лекція, на якій при викладенні матеріалу використо-

вуються ідеї проблемного навчання, коли нове знання вводиться як невідоме, що необхідно "відкрити". Процес пізнання відбувається шляхом наукового пошуку, діалогу, аналізу питань і ситуацій, розв'язання задач, порівняння різних думок і т.д. Завдання викладача – подати новий теоретичний матеріал у формі проблемної ситуації, спонукати слухачів до пошуків розв'язання проблеми, крок за кроком підводячи їх до шуканої мети. Як наслідок, слухачі набувають у співпраці з педагогом нове потрібне знання. За допомогою проблемної лекції забезпечуються розвиток теоретичного мислення, пізнавального інтересу до змісту предмета, професійна мотивація, корпоративність. Проблемна лекція – найбільш плідний тип лекції, що забезпечує ефективне засвоєння знань і формування творчих здібностей та наукового мислення. Лекція-візуалізація містить словесну інформацію, перетворену на візуальну форму і подану за допомогою технічних засобів навчання. Проведення такої лекції передбачає розгорнуте коментування візуальних матеріалів, у якому винятково важливі певна візуальна логіка і ритм подання матеріалу, його дозування, майстерність і стиль спілкування викладача з аудиторією. Бінарна лекція (лекція-діалог) передбачає проблемне викладення матеріалу у формі діалогу двох викладачів (наприклад, представників двох наукових напрямів, теоретика і практика, психолога і педагога і т. д.). Важливо, щоб на лекції відбувалася актуалізація знань, наявних у студентів, і вони залучалися до обговорення, ставили запитання, а також виявлявся професіоналізм педагогів, щоб була продемонстрована культура дискусії, швидка реакція і здатність до імпровізації. Лекція-провокація, тобто лекція із заздалегідь запланованими помилками з розрахунком на те, щоб стимулювати студентів до постійного контролю пропонованої їм інформації і пошуку неточностей в ній. Така лекція дозволяє активізувати увагу студентів, розвиває їхню розумову діяльність, формує вміння виступати в ролі експертів, а також виконує стимулювальну, контрольну та діагностичну функції. Лекція-конференція являє собою науково-практичне заняття із заслуховуванням доповідей та виступів студентів за заздалегідь поставленою проблемою в межах навчальної програми. А викладач підбиває підсумки, доповнює й уточнює інформацію, формулює основні навчальні висновки. На лекції-прес-конференції викладач просить студентів ставити йому письмово запитання з визначеної теми, які він сортує за змістом і на їх основі будує лекцію, але не як відповіді на питання, а як зв'язний текст, у процесі викладу якого формуються відповіді на запитання. Лекція-консультація (лекція-бесіда, розмовна лекція) застосовується в тих випад-

ках, коли студенти володіють певною інформацією з проблеми і готові включитися в її обговорення. Лекція будується як чергування фрагментів традиційної лекції із запитаннями і відповідями (обговореннями).

Семінарські заняття, як форму організації навчального процесу з вивчення в навчальних планах для дисципліни за вибором "Психологія", як правило, не передбачені. Якщо ж викладач приймає рішення про проведення семінарських занять, то вважаємо, що ці заняття повинні проходити як продуктивний тип заняття. Нагадуємо, що репродуктивний тип семінарського заняття передбачає, передусім, активізацію мнемічних здібностей студентів, які повинні переказати певний навчальний матеріал підручників, лекцій або першоджерел. Продуктивний же тип семінарського заняття передбачає активізацію розумових здібностей студентів, які на основі наявних знань повинні порівняти, проаналізувати, узагальнити, критично оцінити, зробити умовиводи. Такий характер заняття надає постановку запитань, відповіді на які в явному вигляді в підручнику або лекції не наводяться.

Проведення практичних занять найбільш повно відповідає завданням викладання дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО. Провідною дидактичною метою практичних занять є формування професійних, навчальних чи життєвих практичних умінь. Практичні заняття з психології є необхідною ланкою навчального процесу як організаційні форми навчання, що інтегрують теоретико-методологічні знання та практичні вміння студентів у процесі навчально-дослідницької діяльності. Загальні цілі практичних занять полягають у такому:

- допомогти осмислити досліджуваний матеріал, сприяти більш повному і глибокому засвоєнню психології;
- надати підтвердження теоретичних положень, переконати студентів у наявності певних закономірностей і залежностей;
- розвинути навички й уміння навчальної діяльності, навчити переносити знання в нові ситуації;
- допомогти усвідомити зв'язок наукових психологічних знань з професійною діяльністю і повсякденним спілкуванням;
- стимулювати самопізнання і саморозвиток студентів, забезпечуючи їх новою інформацією про самих себе.

Подібні завдання ставляться викладачем при плануванні кожної практичної роботи, але в різних освітніх програмах і окремих заняттях вони можуть по-різному поєднуватися один з одним й окремі завдання можуть висуватися на перший план.

Виняткового значення в навчальному процесі ЗВО надається самостійній роботі сту-

дентів, що стосується і дисциплін за вибором. В різних формах самостійної роботи студентів можуть бути застосованими різноманітні конкретні завдання, до яких зазвичай відносять:

- 1) читання навчальної та наукової літератури;
- 2) конспектування першоджерел;
- 3) складання структурно-логічних схем, таблиць за окремими розділами, темами, питаннями навчальної дисципліни;
- 4) робота з *Internet*-ресурсами;
- 5) складання глосарію теми, розділу, навчальної дисципліни;
- 6) складання кросвордів;
- 7) складання різного роду завдань за навчальною дисципліною;
- 8) складання картотеки літератури за окремими розділами, темами, питаннями навчальної дисципліни;
- 9) підготовка картотеки діагностичних методик за окремими розділами, темами, питаннями навчальної дисципліни;
- 10) практичне вивчення психічних процесів, станів, властивостей;
- 11) підготовка доповідей, повідомлень;

Ми переконані, що виконання студентами подібних завдань для самостійної роботи з дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО буде сприяти формуванню у них комплексу загальних та окремих спеціальних компетентностей.

Обов'язковим елементом психологічної логіки навчального процесу є проведення контролюючих та оцінювальних заходів, що виконують низку взаємопов'язаних та взаємообумовлених функцій. До найбільш важливих функцій відносять: атестаційну, діагностичну, орієнтувальну, навчальну, виховну, розвивальну, стимулюючу, організаційну, прогностичну. Назвемо ти з них, які, за нашою думкою, є найбільш значущими у організації навчання з дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО.

Навчальна функція пов'язана з додатковими поясненнями на етапі контролю, показом способів дій, інструктажем, набуттям нових і вдосконаленням наявних навичок та вмінь, самостійною роботою. У процесі перевірки студенти повторюють і закріплюють вивчений матеріал; вони не тільки відтворюють раніше вивчене, а й застосовують знання і вміння в новій ситуації. Але, мабуть, найважливіший аспект цієї функції полягає в навчанні студентів самоконтролю. Тому контроль та оцінювання з боку викладача повинен здійснюватися так, щоб студенти мали чіткі уявлення про критерії оцінювання, були залучені до оцінювання своєї роботи, розуміли свої досягнення і недоробки. Виховна функція стимулює свідоме ставлення студентів до навчання, формування у них моральних якостей

і духовних цінностей, сприяє вихованню відповідальності, дисципліни, акуратності, чесності, підвищує культуру праці і т.д. Перевірка спонукає їх більш серйозно і регулярно контролювати себе при виконанні завдань; вона є умовою виховання твердої волі, наполегливості, звички до регулярної праці. Виховне значення також має стиль спілкування викладача зі студентами. Віра в можливості студентів, підтримка їх у спілкуванні, акцентування уваги на успіхах створюють спокійну, психологічно комфортну атмосферу під час контролю, яка сприяє формуванню в студентів упевненості в собі, розкриття їхніх можливостей, що підвищує мотивацію до вивчення навчальної дисципліни. Розвивальна функція контролю та оцінювання реалізується в процесі включення студентів у вирішення продуктивних і творчих завдань, сприяють розвитку пам'яті, уваги, мислення. Найменші можливості в реалізації розвивальної функції контролю мають роботи та опитування, що вимагають простого відтворення знань і вмінь діяти за зразком. У процесі контролю не тільки розвиваються мова, пам'ять, увага, уява, воля і мислення тих, хто навчається, а й формуються такі якості особистості, як здібності, нахили, інтереси і потреби. Стимулююча функція виявляється в заохоченні навчальної діяльності студентів, в тому, щоб забезпечувати інтелектуальний "прорив" мислення, формувати пізнавальний інтерес, підвищувати активність і самостійність в навчальній діяльності. У зв'язку з цим мають значення критерії і систематичність проведення перевірочних процедур. Організаційна функція забезпечує: розвиток комунікабельності студентів, здатності аналізувати свої дії з погляду їх значущості, уміння вести спостереження за досліджуваними явищами, уміння системно сприймати і накопичувати інформацію, швидко в ній орієнтуватися, передбачати різні варіанти вирішення завдань, уміння прогнозувати результати вирішення завдань, уміння швидко переключатися з одного виду робіт на інший і т.д.

Узагальнюючи сказане, можна з впевненістю констатувати об'єктивну необхідність суттєвих змін в контролі та оцінюванні в навчальному процесі з дисципліни за вибором "Психологія" в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО, які полягатимуть в поступовому переході від традиційних змісту та засобів до інноваційних, розвивальних, особистісно зорієнтованих, що повністю стосується вищої освіти та стисло представлено у таблиці 3.

Висновки. Таким чином, на основі вищесказаного можна зробити, на наш погляд, суттєві висновки: 1. Структура мотивів вибору навчальної дисципліни за вибором "Психологія" студентами першого та другого рівня вищої освіти досить близька. Але у студентів

Таблиця 3

Тенденції трансформації контролю та оцінювання в сучасній освіті

ВІД ДО	
	
Індивідуальний закритий іспит	Кооперативний відкритий іспит
Виконання робіт	Виконання проектів
Оцінювання викладачем, тьютором	Оцінювання за участю здобувачів освіти
Імпліцитні (неявні) критерії оцінки	Експліцитні (явні) критерії оцінки
Конкуренція тих, кого оцінюють	Співпраця тих, кого оцінюють
Оцінювання результату	Оцінювання процесу
Пріоритетність цілей і завдань викладача	Пріоритетність навчальних результатів здобувачів освіти
Оцінювання знань	Оцінювання умінь, здібностей
Тестування пам'яті	Оцінювання якостей мислення
Оцінювання курсу	Оцінювання модуля
Констатувальне оцінювання	Розвивальне оцінювання
Пріоритетність оцінки	Пріоритетність навчання

магістратури потужніше проявляється мотив професійних інтересів. 2. В мотивації вибору навчальної дисципліни студентами бакалаврату, на відміну від студентів магістрантів, практично відсутні неусвідомлені мотиви та випадкові рішення. 3. Очікування студентів від вивчення вибіркової дисципліни "Психологія" з мотивацією її вибору співпадають лише частково, особливо це стосується відповідей студентів магістратури щодо внеску психологічних знань та умінь в їхню професійну підготовку. 4. Перспективи подальшого дослідження проблем організації навчального процесу з психологічних дисциплін за вибором в циклі загальної підготовки фахівців у ЗВО ми вбачаємо у поглибленні та розширенні досліджень мотивів/причин вибору студентами подібних дисциплін (зокрема навчальної дисципліни "Психологія спілкування"), очікувань студентів щодо вивчення цих дисциплін, оцінки студентами різних форм та методів організації навчання, особливо в умовах дистанційної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навчально-методичний посібник / За заг. Ред. проф. В. Стинської, доц. Л. Прокопів. Івано-Франківськ : ПНУ імені Василя Стефаника, 2021. 430 с.
2. Виноградова В.Є., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти:

навчальний посібник. Київ : Вид-во Ліра-К, 2020. 296 с.

3. Власова О.І. Методика викладання психології : Підручник. Київ : Геопринт, 2011. 340с.

4. Гуляс І. А. Методика викладання психології : Київ : Вид-во Людмила, 2018. 403 с.

5. Джеджула О.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во ВНАУ, 2020. 208 с.

6. Євтух М.Б. Педагогічна психологія: підручник. Київ : Кондор, 2015.420 с.

7. Заброцький М.М., Шапошникова Ю.Г. Лекції з педагогічної психології : навч. посіб. Херсон : Гринь, 2017. 144 с.

8. Задорожна-Княгницька Л.В. Тимофєєва І.Б. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.

9. Методика викладання психології у вищій школі : навчальний посібник / Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко та ін. Київ : Атіка, 2012. 272 с.

10. Нагаєв В.М. Педагогіка вищої школи: навч посіб. Харків : Стильна типографія, 2019. 267 с.

11. Педагогіка. Навчальний посібник / І.П. Анєнкова, та ін. Львів : Новий Світ 2000, 2020. 567 с.

12. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. Київ : ТОВ "Філ-студія", 2006. 320 с.

13. Стражнікова І.В. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Вид-во НАІР, 2018. 120 с.

14. Тарасова Т. Б. Методика навчання психології у вищій школі : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 361 с.